

31. oktober 2021

Miljødirektoratet
post@miljodir.no

Innspill fra lokal forvaltning vedr. videre håndtering av skrantesyke på Hardangervidda – ref. 2021/12049

Det vises til brev fra Mattilsynet og Miljødirektoratet datert 19.10.2021 (deres ref. 2021/12049) der det oppfordres til å komme med innspill til videre håndtering av skrantesyke på Hardangervidda. Dette relatert til bestillings brev fra departementene datert 13.09.2021.

Lokal forvaltning av villreinen på Hardangervidda er enige i strategien om å begrense smitten og om mulig utrydde klassisk skrantesjue. Vi erkjenner at det må iverksettes effektive tiltak, slik at en til sammen oppnår ønsket effekt. Vi har likevel en annen oppfatning enn Mattilsynet på hva som er nødvendige tiltak på nåværende tidspunkt.

Før det iverksettes nye ekstraordinære tiltak som innebærer uttak av villrein, må det fastsettes bestandsmål for de kommende år, med forutsetning om ingen nye positive prøver. Det må også lages scenarioer for eventuelle nye funn av skrantesjue. Vi mener at stammen bør forvaltes med mål om årlig tilvekst på 1.500 kalver. Dette innebærer en stamme på minimum 4.500 dyr, med lav andel bukk. På den måten kan opprettholde jakt som forvaltningsverktøy i håndtering av cwd og villreinen som høstbar ressurs. En vil samtidig få et relativt stort uttak av årlige cwd-prøver for å etterprøve om smittebekjempelsen virker og som grunnlag for å bygge opp nødvendig kunnskap.

Det er funnet et smittetilfelle blant nærmere 5.500 cwd-prøver av villrein fra Hardangervidda. Det er tatt ca. 1.400 prøver i 2021, og ingen av disse er positive. Bestanden er redusert til under 6.000 vinterdyr. Andel bukk er redusert fra 27 % til rundt 4 %. Anbefalingene fra VKM er i svært stor grad fulgt opp. Det har vært god oppslutning om vedtatt kvote og jaktuttak, og prøvetaking for cwd. Basert på tidligere beregning fra Veterinærinstituttet er det trolig fra null til noen svært få smitta dyr på Hardangervidda. Kunnskapsgrunnlaget for vurdering av cwd-forekomst i bestanden er svært god og ekstraordinært uttak kan ikke begrunnes med behov for flere prøver.

Vi mener at villreinstammen nå må gis ro kommende vinter, mens myndigheter og forskere innhenter nødvendig kunnskap om hvilke grep som skal gjøres videre. Basert på reduksjon av bestand og bukk til nå, uten flere funn av skrantesjue, har vi tid til å avvente videre uttak til neste jaktseong. Det er ikke gitt en tilstrekkelig faglig begrunnelse for ekstraordinært uttak av dyr utenom ordinær jakt. Konfliktnivået ved et slikt uttak er forventet å bli svært høyt, noe som kan skade videre oppslutning om tiltak for bekjempelse og overvåking av skrantesyke. Dette naturligvis under forutsetning av at det ikke kommer nye positive prøver i mellomtiden.

Det er godt dokumentert at dyrene har dårlig kondisjon, og det er svært viktig at dyrene gis mest mulig ro for å komme seg gjennom kommende vinter uten forstyrrelser som vil svekke dyrene ytterligere. Det vil være svært uheldig å iverksette forsøk på å skyte ut bukk kommende vinter fordi de aller fleste bukkene som er igjen går sammen med fostringsflokker med drektige simler og kalv. Uttak kan ikke gjennomføres uten at det også vil forstyrre de sårbare dyra. Ekstraordinært uttak av dyr kommende vinter vil medføre et svært høyt konfliktnivå, og vil kunne skade videre oppslutning om tiltak for å bekjempe og overvåke skrantesyke.

I den pustepausen som vi mener det er grunnlag for nå, er det viktig å planlegge og iverksette andre tiltak som bidrar til å redusere smittefare av cwd, i tråd med VKM-rapport 2021:01. Det må iverksettes tiltak for å redusere forstyrrelsen fra menneskelig aktivitet i villreinområdet allerede kommende vinter- og barmark sesong, for å gi villreinen tilgang til de beste beiteområdene. Det må arbeides for å redusere smittefare ved salteplasser. Det må også arbeides målrettet for å bygge opp nødvendig kunnskap om skrantesyke.

Vi forutsetter at lokal forvaltning involveres i det videre arbeidet med håndtering av cwd. Det må vurderes økonomisk kompensasjon for de tap som villreinutvalg, grunneiere, fjellstyrer og fjelloppsyn opplever som følge av cwd-situasjonen. Uten dekking av tap, eventuelt gjennom sterkere deltakelse i håndtering av cwd, vil de lokale aktørenes mulighet til å forvalte villreinen framover bli kraftig svekket.

Vi ber om at Mattilsynet, Miljødirektoratet og evt. representanter for de berørte departementer kan informere om ønsket strategi videre, på det årlige høstmøtet for villrein 4. desember. God informasjon med mulighet til å få svar på spørsmål, samt reell involvering, er svært viktig for å forebygge og dempe eventuelle konflikter i denne situasjonen.

Lokal forvaltning forholder seg til myndighetenes strategi om «å begrense smitte med mål om å utrydde klassisk skrantesyke». Vårt utgangspunkt er videre utarbeidede rapporter fra Vitenskapskomiteen for mat og miljø, der VKM-rapport 2021:01 er sentral. Vi vil presisere at det aksepteres at ulike myndigheter har ulike roller, ansvar og kunnskap relatert til håndtering av cwd. Samtidig vil vi presisere at et konstruktivt samarbeid, reell dialog og medvirkning for å nå fastsatt mål avhenger av at myndighetene også aksepterer og tar hensyn til den kunnskap lokal forvaltning innehar. Dette når det gjelder areal- og bestandsforvaltning, muligheter og rammer relatert til jakt som forvaltningsverktøy og reinen som kulturbærer og sosial faktor i bygdene rundt vidda. En eventuell kortsiktig overkjøring av lokal forvaltning, private rettighetshavere, og fjellstyrer, der tiltak ikke er forankret og konkret begrunnet, vil kunne skade mer enn det gagnar håndtering av cwd de kommende tiår. En vil også minne om at en lokalt allerede i svært stor grad har fulgt opp anbefalinger mht. reduksjon av bestandstørrelse og bukkeandel.

Forvaltning av villreinbestanden på kort og lang sikt (bestilling punkt 4)

I etterkant av VKM-rapport 2021:01 ble det nedsatt en arbeidsgruppe med et av myndighetene fastsatt snevert mandat om hvordan felle flest mulig villrein ifm. jakta på Hardangervidda høsten 2021. Lokal forvaltning bidro til dette, men var tydelige på at det må fastsettes mål for

forvaltning av bestanden, ikke bare drøfte ulike tiltak for å felle rein. Det er positivt at departementene har bestilt en helhetlig faglig vurdering av dette (punkt 4 i bestillings brevet). Dette er det viktigste punktet å avklare for å få en konstruktiv og målrettet håndtering av cwd i årene som kommer. Punkt 1 - 3 i bestillings brevet kun er tiltak og som i stor grad vil avhenge av konklusjon mht. videre forvaltning av bestanden.

Mattilsynet og Miljødirektoratet ga i april 2021 en skriftlig anbefaling til departementene om håndtering av cwd i Norge, med spesielt fokus på Hardangervidda. Det ble konkretisert og tallfestet anbefalt uttak av villrein på Hardangervidda i jakta, samt kortsiktig mål for bukkeandel i bestanden, noe Regjeringen også avklarte. Når det gjelder videre forvaltning av villreinbestanden ble det *ikke* gitt en felles anbefaling fra Mattilsynet og Miljødirektoratet. Anbefalingene var følgende:

- Mattilsynet: «*Videre mener Mattilsynet at bestanden må ned til en genetisk levedyktig bestand i løpet av 2 – 3 år*»
- Miljødirektoratet: «*Miljødirektoratet mener det er sentralt å beholde jakt som den viktigste uttaksformen i arbeidet med sykdomsbekjempelse og kunnskapsoppbygging. Det er viktig å legge opp til en forvaltning hvor det er grunnlag for fortsatt jakt fremover, selv om det vil være på en lav bestandsstørrelse*»

Når det gjelder andel bukk 3,5 år og eldre i bestanden mener Mattilsynet at det er vesentlig at denne bringes *ned mot et minimum* i 2021 og *holdes lavest mulig* fremover. Miljødirektoratet mener i likhet med Mattilsynet at det er viktig at andel bukk 3,5 år og eldre holdes så lavt som mulig de kommende årene, men tallfester dette til *ned mot 0 – 3%*. Et tallfestet mål som samsvarer med anbefalingene i VKM-rapporten og som lokal forvaltning har forholdt seg til. Regjeringen har uttalt at «*andel bukker 3,5 år og eldre må reduseres ned til et minimum i 2021, dvs. tilnærmet lik null*».

Det blir av myndighetene ikke konkretisert eller tallfestet hva som menes med «*genetisk levedyktig bestand*» eller nedre grense for bestandsstørrelse / kalvetilvekst som muliggjør «*jakt som viktigste uttaksform*», dvs. viktigste forvaltningsverktøy. For videre håndtering av cwd på Hardangervidda er det nå helt avgjørende at dette konkretiseres / tallfestes og at det tas en avgjørelse på hva som velges. Uten en konkret avklaring på dette som i realiteten er punkt 4 i bestillings brevet fra departementene, er det ikke mulig å objektivt vurdere og begrunne ulike tiltak knyttet til bestanden. Dette hverken når det gjelder rammer for ordinær jakt eller behov for ekstraordinært uttak av dyr. Etter 2 – 3 år uten konkrete bestandsmål utover et fra myndighetene generelt ønske om bestandsreduksjon og uttak av voksen bukk, er bestanden nå på et nivå som gjør det helt nødvendig med konkretisering av bestandsmål. Dette selvsagt under forståelse av at dette til enhver tid må kunne tas opp til revurdering dersom ny kunnskap skulle tilsa det. VKM-rapporten påpeker at det ikke er beregnet hvilket bestandsnivå som gir best kombinasjon av begrensning av smitte, prøveuttak og bevaring av bestanden.

Lokal forvaltning har i brev datert 10.05.2021 til departementene, samt i kvotebegrunnelsen for 2021, beskrevet og begrunnet sin anbefaling når det gjelder videre bestandsforvaltning av villreinen på Hardangervidda. Kort oppsummert er lokal forvaltning sitt standpunkt følgende:

Jakt må benyttes som viktigste forvaltningsverktøy i håndtering av cwd over tid. Dette krever et visst nivå på bestandsstørrelse og kalvetilvekst. Dette for å opprettholde jakt som forvaltningsverktøy i håndtering av cwd og opprettholde villreinen som høstbar ressurs. Dette i en periode der en ikke bare skal foreta sykdomsbekjempelse, men også ha en kunnskapsoppbygging.

Det bør ikke gjennomføres tiltak som innebærer at kalvetilveksten kommer under 1.500 kalv. Dette innebærer trolig en bestand før kalving på minst 4.500 dyr før kalving, avhengig av kjønns- og aldersfordeling. Det aksepteres at andel bukk 3,5 år og eldre i bestanden holdes på et lavt nivå, ned mot 0 – 3%. Dette i en periode der:

- *det «avklares» status på cwd i bukkesegmentet på Hardangervidda.*
- *det gjennom prøvetaking innhentes kunnskap om cwd-forekomst i simlesegmentet.*
- *det gjennom prøvetaking innhentes kunnskap om cwd-forekomst i omkringliggende villreinområder.*
- *det gjennomføres forskning / undersøkelser mht. smittsomhet, sykdomsforløp ol. hos norsk villrein.*

En er innforstått med at vurderinger og valg mht. bestand og tiltak raskt kan måtte revurderes. Dette som følge av eventuelle nye funn av positive dyr, enten på Hardangervidda eller i andre villreinområder, eller annen ny kunnskap.

På lang sikt ønsker lokal forvaltning at bestandsforvaltningen kan normaliseres iht. fastsatt bestandsplan. Vi er imidlertid innforstått med at dette ikke er aktuelt så lenge cwd-situasjonen er uavklart eller før myndighetene eventuelt endrer mål og strategi mht. håndtering av skrantesyke i Norge. Dette besvarer lokal forvaltning sitt syn på punkt 4 i bestillings brevet fra departementene. Utdypende forklaring og begrunnelse er vedlagt i vedlegg 1.

Ordinær jakt (bestilling punkt 1)

Departementene ber Mattilsynet og Miljødirektoratet så snart som mulig sette i gang dialog / samarbeid med de lokale for å finne gode tiltak for å motivere til økt jakt og effektivisere den ordinære jakta. Dette arbeidet ble igangsatt på ettervinter / vår 2021 og er for øvrig et tema som lokal forvaltning har drøftet regelmessig de siste 25 år. Mye er prøvd ut og kunnskap og erfaring knyttet til dette er evaluert og drøftet i årlige oppsummeringsrapporter fra jakta og i årlige kvoteanbefalinger fra villreinutvalet. De siste års rapporter er tilgjengelig på www.villreinutval.no

Villreinutvalet vil når alle brukte kontrollkort er mottatt (samles inn av villreinnemnda) gå gjennom informasjonen på kontrollkorta og evaluere de ulike tiltak som ble iverksatt ifm. jakta

2021. Evalueringen vil bli presentert i en egen rapport og vil avhengig av når kontrollkort mottas, være ferdig til oppsummeringsmøtet for Hardangervidda som avholdes 4/12. Vi kan imidlertid allerede oppsummere med at vi har hatt en god jakt, med veldig god oppslutning om prøvetaking, og heldigvis null nye smittetilfeller: Det vil si at resultatet er så bra som det var mulig å oppnå.

Lokal forvaltning vil selvsagt bidra til å finne gode løsninger for jaktutøvelsen fremover. Samtidig vil vi presisere at motivering av rettighetshavere og jegere forutsetter en konkretisering av forsvarlige bestandsmål og at dette blir forankret lokalt. Uten dette vil det bli vanskelig å forankre ulike tiltak. Iverksetting av kortsiktige (kontroversielle) tiltak, både i og utenom jakt, som ikke er forankret eller objektivt begrunnet, vil kunne gi motsatt effekt på jaktuttaket. En viktig forutsetning for dette arbeidet er selvsagt at jakt skal benyttes som det viktigste bestandsforvaltningsverktøy i årene som kommer.

Vurdering av behov for ekstraordinært uttak (bestilling punkt 3)

Regjeringen avklarte at det etter jakt 2021 skulle tas stilling til eventuelt behov for ekstraordinært uttak vinteren 2021/2022. Departementet har bestilt en helhetlig vurdering av behovet for ekstraordinært uttak. Med det forstår vi en vurdering av bl.a. smittebekjempelse, kunnskapsbehov, bestandsstatus, praktisk gjennomføring, forankring og vurdering av mulige konsekvenser for videre håndtering av cwd. Gitt de resultatene vi har fått tar vi det som en selvfølge at argumentene for å gjennomføre ekstraordinært uttak i det alt vesentlige er falt bort.

Status felling jakta 2021 / bestandsstørrelse:

Endelig fellingsresultatet vil trolig ikke foreligge før om 2 – 3 uker. Per 15. oktober var det på hjorteviltregisteret registrert 1.384 felte dyr, hvorav 433 voksne bukker, 706 simler og 156 kalver. Alle jegere rapporterer imidlertid ikke felte dyr på hjorteviltregisteret så dette er minimumstall. På Veterinærinstituttet sin side med statistikk over innleverte cwd-prøver er det registrert over 1.400 prøver fra dyr 1,5 år og eldre som er fra Hardangervidda (det tas ikke prøver av kalv og noen cwd-prøver er registrert på kommune i stedet for villreinområde). Erfaring fra tidligere år tilsier at det også er felt noen dyr uten at cwd-prøve er levert og at det trolig vil være en underrapportering av felt kalv på hjorteviltregisteret. Dette gjør at det kan antas et fellingsresultat på ca. 1.700 dyr høsten 2021, hvorav muligens 500 voksne bukk (2,5 år og eldre) og 800 simler.

Med en antatt kalvetilvekst på maks 2000 kalv (1.932 kalv fotografert ifm. kalvetelling 1/7 – upubl. data NINA), antatt fellingsresultat og erfaring mht. dødelighet utenom jakt, tilsier dette en bestandsstørrelse før kalving våren 2022 på under 6.000 dyr (trolig nærmere 5.500 dyr).

Status andel voksen bukk i bestanden:

Villreinutvalet har ikke vært involvert i strukturtellingen på Hardangervidda i høst, da NINA ønsket å utføre arbeidet selv og med mannskap fra Norsk Villreinsenter Sør. En er kjent med at det er gjort forsøk på strukturtelling, men noe resultat er ikke mottatt. Det er uansett lite trolig at det er gjennomført en telling som kan avklare andel voksen bukk i bestanden med en sikkerhet på +/- 1%. Ut fra strukturtellingen i 2020 (fotografering 20.11.2020) og

bestandsberegninger utført av Veterinærinstituttet i mars mm, ble det i vår vurdert å være mellom 900 og 1.000 bukk 2,5 år og eldre ved jaktstart, hvorav maks 400 bukk 3,5 år og maks 300 bukk eldre enn 3,5 år. I forbindelse med kalvetelling 01.07.2021 ble det fotografert 912 voksne bukk. Det er i vinter og sommer i liten grad observert rene bukkeflokker, så det antas at det meste av bukk fantes i fostringsflokkene på dette tidspunktet. Et forventet fellingsresultat på opp mot 500 bukk 2,5 år og eldre tilsier en restbestand på 400 – 500 voksne bukker etter jakt. Da det antas at jaktpresset er lavest på 2,5-årige bukker, vil trolig en stor del av gjenværende bukk være i dette alderssegmentet (foreløpige resultat fra NINA sin aldersbestemmelse av innleverte bukkekjeve viser at andel B3,5+ av alle bukker 2,5+ er 87%). Det vil i så fall bety en gjenværende bestand av bukk 3,5 år og eldre på 200 – 300 dyr. Med utgangspunkt i en bestandsstørrelse i underkant av 6.000 dyr gir dette 4 – 5% bukk 3,5 år og eldre i bestanden etter jakt.

Status cwd-forekomst i bestanden:

Etter anmodning fra villreinutvalet foretok Veterinærinstituttet beregninger (04.03.2021) av sannsynlighet for forekomst av cwd på Hardangervidda etter jakt 2021 – se tabell. Dette for at forvaltningen skulle få et tallgrunnlag for hva et gitt jaktuttak / prøveinnsamling vil gi av økt kunnskap når det gjelder forekomst av cwd i bestanden. Det ble tatt utgangspunkt i vurdering av bestandsstørrelse / struktur 2021, innsamlede hjerne- og lymfeprøver i årene 2019 og 2020, antatt uttak av hhv. 400 eller 700 voksne bukker og hhv. 1.000 og 2.000 voksne simler i jakta 2021. Beregningen forutsatte innlevert hjerneprøve fra alle dyr og at 80% også er testet med lymfeknuder. Videre forutsatte beregningene at alle dyr testes negativt i 2021, noe som viste seg å være tilfellet. (Veterinærinstituttet har presisert at det er mange måter å sette opp denne kompliserte modellen på og at estimatene er foreløpige, men at de viser hovedprinsippet mht. endring i prevalensberegningene ut fra en gitt prøveinnsamling).

	Antall testa	Antall positive	Forekomst	Antall cwd smitta dyr	95% kredibilitetsintervall
Bukk					
Etter jakt 2020	1.767	1	0,19 %	2	1 til 8
Etter jakt 2021	400	0	0,03 %	0	0 til 2
Etter jakt 2021	700	0	0,01 %	0	0 til 1
Simle					
Etter jakt 2020	370	0	0,23 %	6	0 til 33
Etter jakt 2021	1.000	0	0,01 %	0	0 til 4
Etter jakt 2021	2.000	0	0,00	0	0 til 2

Beregningene viser at innsamling av cwd-prøver fra hhv. 400 og 700 bukk (2,5 år og eldre), gir stor økning i kunnskap om eventuelt forekomst av cwd i bukkesegmentet, sammenliknet med kunnskapsstatus etter jakt 2020. Beregningene viser også at det er relativt liten endring i prevalensberegningene med hhv. 400 og 700 cwd-prøver fra voksne bukk. Dette betyr at

kunnskapsgrunnlaget når det gjelder eventuell forekomst av cwd hos gjenværende bukker i liten grad endres, såfremt en ikke feller alle voksne bukker.

Beregningene viser at prøver fra 1.000 simler i jakta 2021 (også 800 prøver) gir vesentlig økt kunnskap om eventuell forekomst av cwd i simlesegmentet, sammenliknet med kunnskapsstatus etter jakt 2020. Samtidig viser beregningene at ytterligere 1.000 prøver (totalt 2.000 prøver) gir liten grad av økt kunnskap eller sikkerhet mht. eventuell forekomst av cwd i simlebestanden. Dette tilser at et eventuelt ekstraordinært uttak av simler vinteren 2021/22 ikke kan begrunnes i kunnskapsinnhenting eller behov for flere cwd-prøver. Det forventes at Veterinærinstituttet foretar nye prevalensberegninger og bestandsestimat så raskt som mulig når endelig fellingsresultat og telleresultat foreligger.

Ekstraordinært uttak av simler

Myndighetene har ønsket en generell og ikke tallfestet bestandsreduksjon på Hardangervidda ut fra anbefalingene i VKM-rapport 2021:01. Det er vært å merke seg at VKM-rapporten i sin anbefaling tok utgangspunkt i en bestandsstørrelse på i overkant av 9.000 dyr i 2020. Dagens bestandsstørrelse er trolig under 6.000 dyr etter jakt 2021 og vil trolig være nærmere 5.500 dyr før kalving 2022. Bestandsstørrelsen er slik vesentlig redusert ut fra forutsetningen for VKM-rapportens generelle anbefaling om bestandsreduksjon. Bestandsstørrelsen og forventet kalvetilvekst begynner å nærme seg et nedre nivå for hva som kan forvaltes gjennom jakt. Som beskrevet tidligere kan ekstraordinært uttak av simler ikke begrunnes i behov for innsamling av ekstra cwd-prøver og kunnskapsoppbygging. Det kan heller ikke forventes at en ytterligere reduksjon av simlesegmentet vil gi endret arealbruk hos fostringsflokkene eller redusere faren for utvandring av simler. Denne risikoen er uansett svært liten. Med en antatt svært lav forekomst av smittede simler i bestanden, så vil det heller ikke være sannsynlig å få tatt ut eventuelt smittede simler ved et ekstra uttak av noen hundre simler. Det eneste som kan begrunne et behov for ekstraordinært uttak av simler vinteren 2021/22 er et vedtak om å redusere bestanden ned til «et genetisk levedyktig nivå innen 2 år» slik Mattilsynet har anbefalt. Dette er imidlertid per i dag IKKE politisk vedtatt eller lokalt akseptert.

Når det gjelder regjeringens tallfestede ønske om uttak av 1.000 – 1.500 simler i jakta 2021 så finnes det ingen objektiv faglig begrunnelse for dette utover et generelt ønske om bestandsreduksjon. Lokal forvaltning har også tydelig redegjort for myndighetene at et slik jaktuttak er svært lite sannsynlig. At myndighetene allikevel velger å tallfeste et urealistisk mål må derfor betraktes som «et mål å strekkes seg etter» på lik linje med visjonen om «null drepte i trafikken». Avvik mellom dette ønskede uttaket av simler og faktisk jaktuttak kan ikke begrunne et eventuelt behov for ekstraordinært uttak. En må huske at jakta ikke er et selvstendig mål hverken i bestandsforvaltningen eller bekjempelse av cwd, men kun et virkemiddel. Etter vår mening finnes det per i dag ikke grunnlag for å konkludere med at det er behov for et ekstraordinært uttak av simler i 2021/22.

Ekstraordinært uttak av voksen bukk

En av de mest klare anbefalingene i VKM-rapport 2021:01 var en rask reduksjon av andel voksen bukk (3,5 år og eldre) i bestanden. Det ble anbefalt en reduksjon ned mot 0 – 3% av

bestanden etter jakt. Dette ble vurdert å være det eneste tiltaket hvor man gjennom jakt med en viss grad av sannsynlighet kan bidra til å senke smitteraten dersom det ble gjennomført innen ett år. Tiltaket ble vurdert å ha en marginal sjanse for å utrydde smitten dersom forekomsten er i nedre del av beregnede nivåer. Det ble videre påpekt betydningen av å ha en lav gjennomsnittsalder på gjenværende bukker i bestanden. Regjeringen har sagt at andel voksen bukk 3,5 år og eldre «skal ned mot et minimum, dvs. tilnærmet null». En antatt gjenværende andel bukk 3,5 år og eldre på 4 – 5%, dvs. 200 – 300 dyr er ikke helt i hht. målsetningen til myndighetene, men i perspektivet at vi for 3 år siden hadde 23% bukk og nå er nede i 4-5% hevder vi likevel at vi i praktisk viltforvaltning er innenfor målet som VKM fastsatte til «ned mot 0-3%».

I forbindelse med tildeling av kvote for jakt er det ikke praktisk mulig å skille mellom 2,5-årige bukker og bukker 3,5 år og eldre. På samme måte vil det ved ekstraordinært uttak på vinteren, når bukken ikke har gevir, være umulig å skille mellom 2,5-årige bukker og eldre bukker. Det er derfor i praksis den samlede andel voksen bukk i bestanden som må vurderes. Å redusere andel bukk 3,5-år og eldre ned til null er i praksis umulig. Det kan videre antas at gjenværende andel bukk med høy alder er tilnærmet lik null. Anbefalingen om å holde en lav gjennomsnittsalder er trolig oppfylt.

Det er av lokal forvaltning antatt at en svært lav andel voksen bukk, der de fleste bukkene er unge, vil medføre at det meste av bukken går sammen med fostringsflokkene i store deler av året. Erfaringen fra NINA sin merking av dyr vinteren 2021, kalvetellingen 2021 og jakta 2021 tilsier at dette i stor grad er tilfellet. Det er få rene bukkeflokker å finne. I en viltlevende bestand der dyr av ulike kjønn og alder går sammen i større eller mindre flokker hele året er det i praksis umulig å fjerne all voksen bukk. Uten en svært intensiv innsats der store deler av fostringsflokkene regelmessig og over lang tid blir utsatt for kraftig forstyrrelse, vurderes det å være svært begrenset hvor mange bukk som kan tas ut. Uten en uakseptabel forstyrrelse av fostringsdyr vurderes det ikke mulig å ta ut mer enn 200 bukker 2,5-år og eldre i dagens bestand. Fagmyndighetene må vurdere svært nøye om et slikt uttak er av så stor betydning at det bør forsøkes gjennomført. Dette med tanke på det antatte høye konfliktnivået tiltaket vil medføre og eventuell hvilke negative konsekvenser dette kan få for videre forvaltning og oppslutning om ønskede tiltak. Dette er forhold som trolig er vel så viktig å vurdere i tillegg til vurdering av smittebekjempelses effekten. Ut fra en helhetsvurdering vurderer vi at det ikke er grunnlag for eller formålstjenlig å iverksette ekstraordinært uttak av bukk i 2022.

Når myndighetene vurderer ekstraordinært uttak av bukk, må dette foretas en konkret vurdering av om dette er mulig å gjennomføre slik at forstyrrelsen av gjenlevende dyr blir minimal. Tiltaket må være godt faglig begrunnet og nytten relatert til smittebekjempelse må være vurdert å være vesentlig større enn mulig «kostnad» for videre håndtering av cwd. Det må være en forutsetning at fostringsflokkene ikke blir forstyrret i forbindelse med et slikt uttak eller ved forberedelse til et slikt uttak. Vi vil minne om at VKM-rapporten også anbefalt at det skulle iverksettes avbøtende tiltak for å redusere den påvirkning menneskelig forstyrrelse har på villreinen kondisjon, helsetilstand og arealbruk. Økt forstyrrelse av villreinen som følge av et eventuelt ekstraordinært uttak (radiomerking av dyr mm.), må kompenseres med kraftig og reell

reduksjon av annen unødvendig menneskelig ferdsel og forstyrrelser vinter, vår og sommer.

Dette bør også gjøres for om mulig kunne kompensere noe for de negative effektene som en marginal andel voksen bukk antas ha på simlenes beitetilgang vinterstid og kalvingstidspunkt. Konkrete tiltak for dette må på plass før eventuelt ekstraordinære uttak iverksettes.

Bidrag ved ekstraordinært uttak og reduksjon av forventet konfliktnivå.

Det lokal forvaltning kan bidra med når det gjelder å redusere forventet konfliktnivå når det gjelder et eventuelt ekstraordinært uttak er i hovedsak å anmode myndighetene om ikke å iverksette ekstraordinært uttak i vinter. Dvs. uttak utover enslige enkeltdyr som vurderes å være syke eller i dårlig forfatning. Før et så drastisk tiltak som ekstraordinært uttak av et visst omfang iverksettes, må konkrete forvaltningsmål for bestanden være fastsatt og forankret lokalt. Tiltak må være forankret i forvaltningsmål og være beste alternativ. Vi vil også minne om at den lovede del 2 av VKM rapporten som skulle omhandle viltforvaltnings- og samfunnsmessige forhold knyttet til håndtering av cwd bør foreligge som grunnlag før eventuell iverksetting av et slikt tiltak.

Myndighetene bør videre møte rettighetshavere, fjellstyrer, jegere og lokalbefolkning gjennom avholdelse av lokale kommunevis eller fylkesvis informasjonsmøter rundt Hardangervidda. Møter der myndighetene legger frem forvaltningsmål og tiltak, samt begrunner de valg som tas. Mulighet til direkte og reell dialog ansees som helt nødvendig for på sikt kunne skape tillit og forståelse.

Ansvar for konfliktdempende tiltak ligger for øvrig helt og holdent hos den myndighet som eventuelt beslutter å iverksette ekstraordinært uttak i dagens situasjon.

Involvering i videre prosess.

Myndighetene har i lang tid presisert at det er viktig med dialog og samarbeid med lokal forvaltning, rettighetshavere, fjellstyrer, jegere mm. Vår oppfatning er imidlertid at avholdte «dialogmøter» ikke har vært noen reell dialog. Der lokal forvaltning forsøker å komme med konkrete råd og vurderinger, opplever en at Miljødirektoratet og Mattilsynet ikke ønsker å være konkrete. I stedet velger en å være generelle og å «si minst mulig». Uten en reell drøfting av det myndighetene konkret vurderer å anbefale eller vedta av mål / tiltak, ingen reell dialog. «Dialogmøtet» som ble avholdt 18.10.2021 er et godt eksempel på dette.

I videre prosess knyttet til cwd generelt og spesifikt for punktene i bestillings brevet fra departementene, er det viktig at myndighetene presenteres sine foreløpige vurderinger. Dette for at det skal kunne bli en reell drøfting før myndighetene legger frem sine endelige anbefalinger eller vedtak. Lokal forvaltning forstår selvsagt at myndighetene på selvstendig grunnlag må konkludere, men håndtering av skrantesyke er for alvorlig til ikke å ha en reell dialog. Der myndighetene muligens føler at de står i et veiskille når det gjelder tiltak for å utrydde skrantesyke, opplever lokal forvaltning at en er i et veiskille mht. videre samarbeid og dialog.

Det er stor enighet mellom alle involverte parter at alle nødvendige ressurser må settes inn i arbeidet med forskning og kunnskapsbygging når det gjelder CWD i Norge/Europa. Videre

mener lokal forvaltning at vi må starte med punkt 4 i departementenes bestillings brev, nemlig å sette mål for bestandsforvaltningen i et «mellomlangt» og langt perspektiv. Årets gode jaktresultat, den veldig gode oppslutningen om prøvetaking og det faktum at vi fant 0 nye smittetilfeller tilsier at vi ikke trenger å gjennomføre ekstraordinært uttak etter årets jakt. Vi har fått tid til å arbeide videre uten dårlig begrunnede hastetiltak!

En viktig forutsetning for videre dialog og lokalt bidrag i håndtering av cwd på Hardangervidda er at det finnes økonomisk grunnlag for dette arbeidet. Spesielt villreinutvalet, Fjellstyra på Hardangervidda og Hardangervidda grunneigarsamskipnad må ha en fungerende økonomi for å kunne bidra. Villreinutvalet har de siste tre årene blitt påført en merkostnad på flere hundre tusen kroner ifm. cwd-arbeid. Uten refusjon av disse utgiftene og tilføring av nye midler vil det bli svært vanskelig å delta i videre arbeid med cwd. Det er også viktig at Hardangervidda fjelloppsyn som utgjør en bærebjelke for fjellstyrene på Hardangervidda, i større grad engasjeres i cwd-overvåking og arbeid relatert til håndtering av cwd. Dette for å styrke det økonomiske grunnlaget for lokal bidrag og arbeid med håndtering av cwd. Lokalt engasjement og deltakelse har vist seg å være en viktig forutsetning for å kunne skape lokal tillit til både overvåking og bestandsrettede tiltak.

Med hilsen

Henning Ø. Poulsson /s/
Leder Hardangervidda villreinutval

Endre Lægreid /s/
Leder Villreinnemnda for
Hardangerviddaområdet

Innholdet i dette brev er drøftet av styrene i Hardangervidda Grunneigarsamskipnad (HG) og Fjellstyra på Hardangervidda as (FHas). Begge organisasjoner støtter de vurderinger og konklusjoner som er gjort av villreinutvalet og villreinnemnda.

Vebjørn Håvardrud /s/
Leder FHas

Odd Gunnar Vikan /s/
Leder HG

Kopi:

- Landbruks- og matdepartementet
- Klima- og miljødepartementet
- Mattilsynet

Vedlegg 1

Jakt som forvaltningsverktøy og bestandsmål

Det må i dagens situasjon velges en strategi som muliggjør en adaptiv forvaltning der jakt benyttes som det primære forvaltningsverktøyet. Dette medfører at bestanden og kalvetilveksten ikke må reduseres så mye at en i fremtiden ikke kan benytte jakt for uttak av dyr og prøveinnsamling. Dette i tråd med vurderingene i VKM-rapporten og det faktum at det per i dag ikke er foretatt beregninger / vurderinger av hvilket bestandsnivå som gir best kombinasjon av begrensing av smitte, prøveuttak, bevaring av bestanden og opprettholdelse av jakt som forvaltningsverktøy.

Nedenfor er det punktvis satt opp noen vurderinger knyttet til jakt som forvaltningsverktøy relatert til cwd.

- Kalvetilveksten er avgjørende for hvilket antall dyr som kan eller må høstes relatert til ønsket bestandsutvikling.
- Kvotene på Hardangervidda har variert svært mye i størrelse. Dette som følge av at fellingsprosenten er lav. Kvotene vil da variere svært mye avhengig av om det skal felles f.eks. 1.000 dyr eller 2.500 dyr.
- Det er en klar sammenheng mellom kvotestørrelse og antall felte dyr. Det kan som hovedregel tas utgangspunkt i at desto høyere kvote, desto flere felte dyr. Det er imidlertid viktig å være klar over at en gitt kvotestørrelse kan gi relativ stor variasjon i antall felte dyr. Variasjonen er i hovedsak knyttet til villreinens arealbruk i jaktperioden og bestandsstørrelse.
- Det er ulike mekanismer som virker inn ved ulike kvotestørrelser. Ved små kvotestørrelser (under 3.000 kort) blir det en annen kortflyt enn ved høyere kvoter. Dette gjør at små kvotestørrelser har potensial for en vesentlig høyere fellingsprosent enn mer normale / høye kvoter.
- Desto lavere bestandsstørrelse og lavere kalvetilvekst, desto større krav til presisjonsnivå i jaktuttaket. Krav til presisjonsnivå i uttaket kan fort bli vesentlig høyere enn det som er praktisk mulig.
- En kalvetilvekst på 1.500 kalv vil gi grunnlag for et uttak av ca. 1.000 dyr dersom bestanden skal holdes uendret. Men type dyr i uttaket påvirker kommende års kalvetilvekst.
- En kalvetilvekst på 1.500 kalv muliggjør «normale» kvotestørrelser. En bestand med denne produksjonsevnen er også mindre sårbar for variasjonen i jaktuttaket. Dette gjør at jakt kan benyttes som forvaltningsverktøy.
- En bestand der kalvetilveksten er 1.000 kalv eller lavere, vil i praksis være svært krevende å forvalte med nødvendig presisjon gjennom jakt. Dette da jaktuttaket (antall felte dyr) ved en aktuell kvote vil kunne variere relativt mye. Dette såfremt en ikke godtar relativt store endringer i en allerede lav bestand.
- Svært lave kvoter gir liten inntjening for rettighetshavere og fjellstyrer. Dette vil igjen på sikt medføre manglende økonomi til å opprettholde arbeidsplasser knyttet til fjellstyrene og privat villreinforvaltning. Dette da hovedinntektskilden er salg av villreinkort og

- fellingsavgift fra felt villrein. Mulighet for lokal medvirkning i håndtering av cwd og bestandsforvaltning blir da sterkt redusert.
- Lav bestandsstørrelse gjør at sannsynligheten den enkelte jeger har for å felle rein blir redusert, samtidig som prisen på jakta vil øke. Dette vil på sikt kunne gi en endring av jegermassen og etterspørselen etter villreinjakt på store deler av villreinområdet må forventes å bli redusert. Dette vil kunne ha negativ effekt på jaktuttaket.
- Det bør velges tiltak der en reduserer og begrenser smittespredningen innad i villreinbestanden. Samtidig som tilveksten opprettholdes på et nivå som muliggjør en forvaltningsmessig høstbar bestand i en periode med kunnskapsoppbygging.
- I en situasjon med håndtering av cwd, der jakt er tenkt benyttet som forvaltningsverktøy over tid, kreves et visst nivå på bestandsstørrelse og kalvetilvekst.
- Det bør per i dag ikke være et tiltak å redusere bestandsstørrelsen til under 4.500 – 5.000 dyr. Det bør opprettholdes en kalvetilvekst på minst 1.500 kalv. Dette for å opprettholde jakt som forvaltningsverktøy i en fase der;
 - det «avklares» status på cwd i bukkesegmentet på Hardangervidda.
 - det «avklares» cwd-status hos omkringliggende villreinområder.
 - det gjennomføres forskning / undersøkelser mht. smittsomhet, sykdomsforløp ol. hos norsk villrein.
- Strategi og tiltak justeres når ny kunnskap eller vurdering tilsier det.
- Bestandsovervåkingen har per i dag *ikke* et presisjonsnivå som kan dokumentere bestandsstørrelse med et nivå på «+/- hundre dyr» eller bukkeandel på «+/- 1%». Dette bør hensynstas ved valg av strategi og tiltak, samt ønsket presisjonsnivå. Myndighetene må bidra med ressurser til økt og mer presis overvåking av bestanden på Hardangervidda, der lokal forvaltning får en reell medvirkning.